

KAZIMIERZ DAGNAN

ROZWAŻANIA PROGRAMOWE

BIBLIOTEKA PRACY POLSKIEJ

KAZIMIERZ DAGNAN

ROZWAŻANIA PROGRAMOWE

Warszawa 2020

Pierwotna data publikacji:
prawdopodobnie 1920 rok, Warszawa

Fotografia:
Uroczystość otwarcia Powiatowej Kasy Chorych w Białowieży,
Koncern Ilustrowany Kurier Codzienny - Archiwum Ilustracji
(zbiory Narodowego Archiwum Cyfrowego)

Wydawca:
Praca Polska
www.pracapolska.org.pl
kontakt@pracapolska.org.pl

Dwa zasadnicze czynniki złożyły się na powstanie narodowego ruchu robotniczego, który w postaci istniejącego od 15 lat Narodowego Związku Robotniczego zaznaczył się wybitnie w życiu polskiego proletariatu.

Te czynniki to poczucie odrębności narodowej i wynikająca stąd potrzeba walki o prawa narodowe, o wolność i zjednoczenie ziem polskich, oraz drugi, to poczucie krzywdy społecznej wyrządzanej klasie robotniczej przez ustrój kapitalistyczny. Stąd zaś w konsekwencji potrzeba zorganizowania się do samoobrony, oraz walki o zmianę istniejącego porządku społecznego.

Oba te czynniki, spotęgowane warunkami niewoli i prześladowaniem zaborców, skierowanym tak w polski, jak i w społeczny charakter ruchu robotniczego - wzbudziły w klasie pracującej silne pragnienie wyzwolenia się z kajdan niewoli i pchnęły ją do zorganizowanej walki w pierwszym rządzie o Niepodległość i Zjednoczenie Ojczyzny, która oswobodzona z najazdu, może zapewnić wolność i swobodę rozwoju społecznego i głębokich reform socjalnych.

Walkę tą N.Z.R. przeprowadził konsekwentnie do końca. Ostatnim bojowym czynem organizacji N.Z.R. - było rozbrojenie Niemców w całym szeregu miejscowości i miast Królestwa Polskiego w historycznych dniach 10 i 11 listopada 1918 roku, z którymi związany jest początek naszego niepodległego bytu.

W ten sposób zakończył się długi okres krwawych walk z obcą przemocą i panowaniem zaborców w Polsce - a nastąpiła nowa era budowania i utrwalania naszej wolności narodowej, kładzenia pod nią niespożytych i trwałych podwalin. Jest to dalszy ciąg naszych narodowych usiłowań i obowiązków, bo przez usunięcie najazdu i okupacji, nie powstało jeszcze silne państwo polskie, dające szczęście i dobrobyt swym obywatelom, lecz dopiero wytworzyły się warunki korzystne do odbudowania naszej ojczyzny.

Innymi słowy po negatywnej formie walki o niepodległość, przyszedł czas na twórczą, pozytywną pracę niepodległościowo-państwową.

Udział robotnika w tej pracy jest wprost nakazem jego klasowego programu społecznego, bo ta praca twórcza zdecyduje o ustroju politycznym Rzeczypospolitej Polskiej. Czyli, innymi słowy, zapadnie decyzja, kto będzie rządził w Państwie, lud czy klasy posiadające, jakie granice Polski będą wyznaczone, korzystne dla klasy robotniczej czy też niekorzystne, wreszcie z kim i w jakie sojusze Polska wejdzie. Są to sprawy pierwszorzędne znaczenia dla życia i przyszłości proletariatu i dlatego N.Z.R. z całą świadomością tej ważności i odpowiedzialności za swą pracę, bierze czynny udział w wielkim dziele odbudowy gmachu wyzwolonej ojczyzny.

Centralnym organem swobodnej woli ludu polskiego, zarazem kuźnią naszej przyszłości państwowej i społecznej jest Sejm ustawodawczy, powstały z powszechnych, demokratycznych wyborów.

N.Z.R. wychodząc z powyżej przytoczonych założeń, bierze udział przez swoich posłów w twórczej pracy Sejmu, posiadającej ogólnonarodowe znaczenie, a zarazem stoi na straży i w obronie praw, i interesów klasy robotniczej przy rozstrzyganiu na terenie Sejmu zasadniczych spraw związanych z bytem całego narodu, a więc w pierwszym rządzie ludu pracującego.

Poza tym N.Z.R. bierze udział w tworzeniu samorządu gminnego, miejskiego i wiejskiego, a więc w radach miejskich i gminnych, gdzie rozstrzygać się będą lokalne sprawy gospodarcze i społeczne ludności miejscowej.

I tam przede wszystkim interes proletariatu i zdobycie jak najszerszych praw i korzyści dla niego są naczelnymi wskazaniem naszej pracy.

Z pracy tej powstać ma trwała budowa Ludowej Rzeczypospolitej Polskiej, w której znikną stare przywileje, a nowe życie oprze się na jednym przywileju, jaki każdemu człowiekowi przysługuje z racji pracy wykonywanej na rzecz dobra społecznego.

Ludowa Polska Pracy, oto ideał, do którego zmierzają wszystkie nasze usiłowania w tym przejściowym okresie budowy Państwa Polskiego.

Kiedy okres ten skończy się, a nastanie okres wolnego życia narodowego, dziś trudno określić; można jedynie stwierdzić, że chwila ta nastanie wtedy, gdy granice nasze będą zabezpieczone, ustrój wewnętrzny określony, a sytuacja międzynarodowa, zagraniczna gwarantować nam będzie spokój i bezpieczeństwo przed najazdem naszej ojczyzny.

Wtedy nastąpi drugi okres naszej działalności jako stronnictwa robotniczego i radykalno-społecznego, okres bezwzględnej walki o wcielenie w czyn naszych ideałów społecznych.

Ten ideał społeczny, który klasa robotnicza wypisała na swych sztandarach, nie jest ani sprzeczny, ani wrogi z interesem narodowym, ideą narodową. On jest jej uzupełnieniem, dopełnieniem. Niepodległość państwa, to forma politycznego, wolnego bytu społeczeństwa. Wypełnić tę formę żywą, swobodną, twórczą treścią społeczną, jest postannictwem dziejowym ruchu robotniczego, klasowo-narodowego.

Stanie się zaś to wtedy, gdy znikną przywileje polityczne, różnice ekonomiczne, wyzysk i konkurencja w walce o byt materialny, gdy człowiek wyzwolony z kajdan uścisku, stanie się naprawdę wolnym twórcą własnego losu, a zarazem świadomym współtwórcą całego narodu i ludzkości, gdy idea sprawiedliwości, równości i braterstwa zatriumfuje na gruzach świata kapitalistycznego, świata zbrodni, nędzy i niewoli.

Zasady.

N.Z.R. jest stronnictwem robotniczym stojącym na gruncie narodowym i klasowym.

Co to znaczy, że *N.Z.R. stoi na gruncie narodowym?*

Znaczy to, iż robotnicy zorganizowani w N.Z.R. uważają się za część składową narodu polskiego i, co z tego wynika, popierają wszelkie prace i usiłowania zmierzające do polepszenia i udoskonalenia form życia narodowego.

Rozumiemy przez to: obronę granic i niepodległości oraz narodowej odrębności, rozwój i zupełną demokratyzację ustroju państwa i gminy, podnoszenia stanu kultury i oświaty polskiej.

Uważamy, że jedynie republikańska forma rządów, sejm jednoizbowy, powszechne, bezpośrednie, tajne, równe, proporcjonalne i bez różnicy płci - głosowanie do wszystkich ciał prawodawczych, tak państwowych jak i samorządowych, będą sprawiedliwym i słusznym zastosowaniem zasady demokracji, która wciela w czyn ideę narodową.

Uważamy dalej, że najważniejsze sprawy obchodzące cały naród, jak: wybór prezydenta Rzeczypospolitej, sprawa wojny i pokoju - powinny być głosowane przez cały naród w drodze plebiscytu.

Dążymy do tego, by państwo polskie było państwem narodowym, to znaczy, by wszyscy jego obywatele czuli się Polakami i swe polskie obowiązki lojalnie spełniali.

Z tego względu zwalczamy wszelkie próby wywołania w obrębie organizmu polskiego - walk narodowościowych, oraz stworzenia państwa w państwie.

Stąd wynika nasz stosunek do separatystycznego ruchu żydowskiego.

Jesteśmy przeciwnikami wszelkiej autonomii obco-narodowej w obrębie organizmu polskiego.

Każdy obywatel ma równe prawa z innymi i do równych jest pociągany obowiązków.

Uznając prawo każdego narodu do niepodległego bytu w granicach jego narodowościowego osiedlenia - zwalczać będziemy wszelki gwałt, zabór i niewolę, a łączyć się w sojusze i przymierza z narodami, na zasadzie wolni z wolnymi - równi z równymi.

Nie zniesiemy mieszania się obcych w nasze sprawy wewnętrzne i na odwrót potępiać będziemy i zwalczać wszelkie usiłowania jakichkolwiek czynników polskich do narzucania - czy wpływania na ukształtowanie stosunków u innych narodów.

Stoimy na stanowisku, iż spory pomiędzy narodami winny być rozstrzygnięte w drodze polubownej, a więc za pomocą międzynarodowych sądów rozjemczych i dlatego popieramy myśl stworzenia Ligi Narodów, jak ciała i instancji regulującej te spory, na zasadzie prawa i sprawiedliwości. Stąd wynika, iż potępiamy i będziemy zwalczać wszelkie wojny zaborcze oraz rozstrzygnięcie drogą gwałtu i oręża spraw narodowościowych.

Zarazem zaznaczamy, iż przeciw wszelkim napadom obcych państw i narodów z bronią w ręku na naszą ojczyznę, oraz przeciw zamachom na jej wolność i swobody wewnętrzne - wystąpimy czynnie, używając wszelkich środków obronnych.

Co to znaczy, że *N.Z.R. stoi na stanowisku klasowym*?

Znaczy to, że uważamy obecny ustrój kapitalistyczny za szkodliwy dla klasy robotniczej i za jedyną drogę do usunięcia go, a zarazem wyzwolenia pracy, uznajemy walkę klasową, prowadzoną przez zorganizowany politycznie, zawodowo i ekonomicznie – proletariat.

Klasę robotniczą łączą wspólne interesy gospodarcze i polityczne oraz moment walki ze wspólnym wrogiem – kapitalizmem, reprezentowanym przez klasy posiadające. Dlatego N.Z.R. popiera i energicznie przeprowadza samodzielną organizację ruchu robotniczego, we wszelkich jego formach i przejawach – uważając, że tą drogą – potężnego, trwałego i celowego naporu – zostanie podważony krzywdzący ustrój, a jego miejsce zajmie nowy porządek życia społeczno-gospodarczego.

Zgodnie z doświadczeniami i wynikami ruchu robotniczego na całym świecie, a zarazem zgodnie z kierunkiem rozwoju społeczno-gospodarczego, uważamy, że jedynie na drodze stopniowego, a wytrwałego i celowego uspołeczniania środków i narzędzi produkcji, a więc kopalń, fabryk, przedsiębiorstw komunikacyjnych, kanalizacyjnych itd. – może realizować się i wcielać w życie nowy, lepszy ustrój społeczny, który zniesie i usunie wady obecnego ustroju, a w pierwszym rzędzie wyzysk i krzywdę społeczną proletariatu.

Równocześnie zaś niwelując różnice klasowe, znosząc podział na klasy, usuwając konkurencję i bezwzględną walkę o byt - wprowadzi w czyn solidarność i współdziałanie ludzi na gruncie interesów ekonomicznych.

Pracy odda pierwsze i wyłączne prawo do bytu i do rządów.

Uważamy, że w dążeniu do osiągnięcia tego celu należy zastosować wszelkie środki działania, które istotnie przybliżają nas do niego, a zarazem zgodne będą z zasadami nowej etyki, głoszonej przez lud pracujący.

Z tego stanowiska wychodząc, nie sądzymy, aby drogą jednorazowego, krwawego przewrotu, rewolucji socjalnej - można było od razu osiągnąć zupełne wyzwolenie społeczne, gdy dotychczasowe dzieje inną, a pewną wskazują nam drogę.

Jest to droga ustawicznej, a wytrwałej walki z panującym systemem wyzysku i krzywdy, obrona klasy robotniczej,

a równocześnie budowanie i organizacja nowych komórek życia społecznego.

Do tego celu służą partie polityczne, związki zawodowe, kooperatywy, instytucje kulturalno-oświatowe i wszelkie zrzeszenia robotnicze, stawiające sobie społeczne zadania o spełnienia.

Z nich wyrastają zręby nowego ustroju, one zaprawiają proletariat do nowej roli, którą odegra w przyszłości, jako wolny twórca i kierownik życia społecznego.

Dążąc do szerokiego uspołecznienia środków produkcji - równocześnie kładziemy nacisk na to, by doktrynerskie zastosowanie tej zasady nie wypaczyło rozwoju gospodarczego, z drugiej zaś strony, by jednostka nie wpadła spod jarzma kapitału prywatnego - w drugą niewolę: *państwa bądź tłumu*.

Dlatego wyżej kładziemy *uspołecznienie dokonywane od dołu przez instytucje, kooperatywy i gminy* - jako wyraz istotnej, nieskrępowanej, wolnej woli i potrzeby społecznej, a zarazem bezpośrednio uderzające w panujący ustrój, niż upaństwowienie, a więc drogą przymusu i pośrednio narzucane reformy społeczne.

Tą ostatnią drogę będziemy stosowali wtedy, oraz w takim zakresie i stopniu jakiego warunki i potrzeba chwili będą wymagać.

Związki zawodowe robotnicze, zmierzające drogą wykszolenia technicznego proletariatu i walki z wyzyskiem kapitalistycznym, do co raz wyższego poziomu życia robotniczego, do zaprawienia robotnika w gospodarce przemysłowej, roztaczające swą działalność i kontrolę nad produkcją, wreszcie obejmujące tę produkcję w swe ręce, spełniają jedno z najważniejszych zadań rozwiązania kwestii społecznej t.j. zatargu między kapitałem a pracą, stwarzają *demokrację w przemyśle*.

Kooperatywy Spożywcze i wytwórcze, usuwające pośredników handlowych, paskarstwo i drożyznę, spełniają drugie zadanie - znoszą wyzysk robotnika *jako spożywcy*, stwarzają społeczny handel, uspołeczniają spożycie i wymianę.

Akcja polityczno-parlamentarna, spełnia rolę straży przedniej, która toruje drogę wolnemu ruchowi robotniczemu wśród labiryntu przeszkód prawnych, która wiąże rezultaty wysiłków robotniczych, zdobytych w walce społecznej, w ustawowe postanowienia o charakterze obowiązującym.

Jeżeli chodzi o stosunki rolne, to program zawodowo-kooperatystyczny, stosowany w walce proletariatu miejskiego - i tu ma swe wybitne zastosowanie.

Dążyć będziemy do zniesienia proletariatu wiejskiego, polecając mu organizację zawodową i spółdzielczą. Jako ideał stosunków rolnych stawiamy wielkie kooperatystyczne gospodarstwa gminne, których członkowie rozporządzać będą równą ilością gruntu pod kontrolą ogółu.

Naczelną zasadą naszego ruchu jest kierować się nie doktrynami i dogmatami teorii - lecz realnymi wymaganiami i potrzebami chwili, dostosowaniem do naszych celów ostatecznych.

Uważamy, że rozwój społeczny odbywa się nie tylko pod wpływem działania ślepych praw przyrody i czynników ekonomicznych i technicznych - lecz, że doniosłą rolę w powstaniu nowych form życia odgrywa swobodna wola oraz inicjatywa człowieka.

Wychodząc z tego założenia - stosować będziemy w organizowaniu nowego życia gospodarczego - szeroko pojętą zasadę autonomii i federacji w przeciwieństwie do centralizmu, zabijającego ducha i inicjatywę społeczną.

Dążymy do pełnego solidaryzowania, złączenia się wszystkich warstw i czynników społecznych polskich, których jedynym majątkiem, jedyną własnością i chlubą jest praca, fizyczna lub umysłowa.

Obrona interesów pracy na wsi i w mieście, dążenie do wyniesienia zasady pracy na piedestał najwyższego prawa i obowiązku, od którego nikt się uchylić nie może,

wreszcie zorganizowanie tej pracy do celowej i bezwzględnej walki z warstwami, które swe prawa, przywileje i byt opierają na kapitale i wyzysku - jest dziejowym posłannictwem klasy robotniczej, które bierze na swe barki N.Z.R.

Zwycięstwo tej zasady, wcielenie w czyn obecnego programu będzie rozwiązaniem nie tylko kwestii społecznej - lecz i narodowej.

Idea narodowa nie może być bowiem dotąd całkowicie zrealizowaną, dopóki w obrębie społeczeństwa istnieją walki i różnice ekonomiczne.

Zniesienie tych różnic, drogą walki klasowej i budowa nowego ustroju społecznego - to i budowa równocześnie prawdziwej ojczyzny, jednolitego, solidarnego narodu.

Walka klasowa narodowo uświadomionego proletariatu, nie przejdzie nigdy na niekorzyść całego narodu, gdy mieć będzie przed oczyma naczelny ideał, jakim jest **Ludowa Polska Pracy**.

Kazimierz Dagnan

KAZIMIERZ DAGNAN

(1891-1986)

Wieloletni działacz ruchu narodowo-robotniczego, na jego różnych, organizacyjnych etapach. Początkowo był politycznie zaangażowany w tworzenie Narodowego Związku Robotniczego, który powstał w 1905 roku. Później, wraz z NZR, w 1908 roku zrywa związki z endecją i rozpoczyna etap samodzielnego funkcjonowania ruchu narodowo-robotniczego m.in. jako przedstawiciel NZR w Tymczasowej Komisji Skonfederowanych Stronnictw Niepodległościowych w 1912 roku. W czasie I Wojny Światowej K. Dagnan zgłosił się do Naczelnego Komitetu Narodowego i został przydzielony do Departamentu Wojskowego, gdzie w randze sierżanta brał udział w werbunku w Sosnowcu. Autor broszury był również stałym publicystą pism NZR-owskich, pisząc swoje teksty pod pseudonimem „Kazimierz Dębiec”. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości budował, zjednoczony pod sztandarem założonej w 1920 roku Narodowej Partii Robotniczej, międzywojenny ruch narodowo-robotniczy, a następnie, na początku lat 30., polski, antyhitlerowski ruch narodowo-socjalistyczny.

„Ten ideał społeczny, który klasa robotnicza wypisała na swych sztandarach, nie jest ani spreczny, ani wrogi z interesem narodowym, ideą narodową. On jest jej uzupełnieniem, dopełnieniem. Niepodległość państwa, to forma politycznego, wolnego bytu społeczeństwa. Wypełnić tę formę żywą, swobodną, twórczą treścią społeczną, jest postannictwem dziejowym ruchu robotniczego, klasowo-narodowego.”

